

допирале до которских власти. Због удаљености ових племена од Котора, од XIV до XVI вијека онамо готово да нема дошљака и ускока са велике територије Брда. Сигурни смо да о њима има помена у XVII и XVIII вијеку, али грађу тог периода у которским споменицима треба тек истраживати. Према процјенама писца. „Наредна књига (III) имала би да обухвати само XVII вијек, јер су архивски извори издешнији“.

Велика је штета што овај наш врсни познавалац которског писаног споменичког материјала неће бити у могућности да се подухвати даљег рада на овом послу (углавном, како у Поговору истиче, због својих година). За онога ко буде наставио овај за науку изузетно користан и важан посао, остаје да „прегледа 58 судско-нотарских књига из XVII вијека, са 83.500 страна, и 22 књиге, удравно-политичких списа, са 31.500 страна“.

За обраду извора о црногорским племенима за XVIII вијек,

по мишљењу аутора, има много више материјала, па би биле „потребне двије овакве књиге“, нарочито када је у питању политичка историја. Можда би ваљало размислити и о сугестији аутора да се документа „која се односе на Црну Гору XVII и XVIII вијека“ објаве и као архивско грађа. Дакле, прије него се неко од истраживача прихвати настављања започетог посла.

Треба на крају рећи да је за похвалу напор Историјског института СР Црне Горе, који је успио да обезбиједи финансијска средства како би објеле књиге „Племена црногорских племена у которским споменицима“ успједале свјетло дана, и дошле до руке научне, стручне и шире јавности. Историјска наука је заиста добила значајан прилог у овом обимном и квалитетном Ковијанићевом дјелу, а наша култура је тиме постала знатно богатија.

Миомир Дашић

ДР ЂОКО Д. ПЕЈОВИЋ: ПОЛИТИКА ЦРНЕ ГОРЕ У ЗАТАРЈУ И ГОРЊЕМ ПОЛИМЉУ 1878—1912

Историјски институт у Титограду, Титоград 1973.

Историјска расправа др Ђока Пејовића „Политика Црне Горе у Затарју и Горњем Полимљу 1878—1912“ третира политичке односе Црне Горе према подручјима која су у назначеном периоду била саставни дјелови новопазарског и пећког санџака, односно гранични предјели косовског вилајета према Црној Гори. Ова подручја су у то вријеме представљала поприште изукршаних интереса Турске, Аустро-Угарске, Србије и Црне Горе — полигон сукоба агената ових држава.

Сплет неријешених аграрних односа са примјесом јаких остатака феудално-спахијског доба, недостатак политичких слобода и немоћ турских централних власти да ријеше низ економско-друштвених проблема имали су за последицу перманентно немирну ситуацију на

овим подручјима. Косовски вилајет, уз то, представљао је у то вријеме једну од најзаосталијих области европске Турске, подручје са јако израженим класним и професионалним супротностима, што је отварало простор за појачану црногорску пропаганду. То је опет имало за последицу јако изражену тежњу дијела становништва са ових подручја за националним ослобођењем, које би имало и социјални карактер. Отуда овдје често конфликтне ситуације и отпори турским властима, манифестовани кроз исељавање дијела становништва, у виду хајдучије, а често у виду сељачких буна. Укратко речено, национално-ослободилачка борба становништва пор њег Полимља и Затарја, било да се радило о хајдучији или бунуа већег замаха, представљала је у

периоду 1878-1912. дио ослободилачке борбе народа Црне Горе и Србије, о чуму нас др Пејовић у овој расправи исцрпно обавјештава. Јер, Пејовићева књига не третира само проблематику политичких односа Црне Горе према овим крајевима већ је она много обухватнија — аутор нам пружа и мноштво података о животу становништва ових региона, о разноврсним манифестацијама тога живота у том периоду.

Проблематику коју третира ова књига аутор је изложио у пет поглавља у којима су изложени поједини облици ангажовања Црне Горе на овој страни и, уз то, живот оновременог заграничног становништва посматран је с различитих аспеката.

Пошто је у *уводним напоменама* дефинисао проблем, указао на тешкоће при проучавању ове проблематике, дао оцјену раније литературе и указао на релативну вриједност архивске и друге грађе, дао етничку слику оновременог становништва са подручја која су овдје предмет ауторовог интересовања, у *првом поглављу* укратко је изложено учешће Црне Горе у борбама заграничног становништва ових региона у догађајима 1875-1878. године. Овдје је аутор изнио и низ проблема насталих у вези са разграничењем између Црне Горе и Турске послје Берлинског уговора, спорове у вези са тим, а посебно око имовине црногорских држављана у Затарју. Даље, аутор нам у овом поглављу пружа интересантне податке о спруктури и бројном стању становништва, које се, напосе у Затарју, послје 1878. прилично измијенило с обзиром на прилив мухаџира са подручја Босне и Херцеговине, дијела молашинске области која је припадала Црној Гори, а затим и Никшића, односно због дјелимичног иселавања са подручја Затарја. Дата је у том погледу полазишна основа за евидентуална даља истраживања, док је о турским административним јединицама, ствараним овдје у то вријеме, дат преглед на основу домаћих извора,

иако би да су коришћени саопштени подаци турских званичних шематизама дружили прецизнију слику.

У *другом поглављу* ове књиге освјетљена је политика Аустро-Угарске, Италије и Србије и изукрштаност њихових интереса на подручју косовског вилајета, те по кушаји Порте да се на овом подручју изведу реформе. Аутор је, у вези са тим, у овом поглављу доста детаљно изложио збивања на подручју горњег Полимља и Затарја, који су представљали рефлексе изукршаних интереса са стране, а и производ су овдашњих нерешених економско-друштвених односа. У књизи је као нит, кроз сва та збивања, изложена политика званичне Црне Горе, која се на овом подручју окупљавала и са званичном политиком Србије.

Оновремени друштвено-економски односи (повољнији у поређењу Полимљу него у Затарју) освјетљени су врло успјешно у *трећем поглављу* ове расправе, па захваљујући томе у мнопеме постају јасније политичке прилике на овим подручјима, о чему Пејовић доста исцрпно пише у *наредном поглављу*. Иначе, те прилике у времену од 1878 до 1912. карактерише општа несигурност живљења немуслиманског дијела становништва и незнање у ком се нашао дио становништва друге конфесије, о чему нам аутор пружа врло документоване податке. Разумљиво, и овдје је посебна пажња посвећена ставу Црне Горе, односно званичном односу Цетиња према друштвеним струјањима која су захватала ове заграничне крајеве Црне Горе. Доста простора у овом поглављу књиге посвећено је видовима отпора мјесног становништва турским властима, нарочито бунама које су почетком XX вијека потресале Затарје. И овдје је у том погледу дата солидна основа за евентуална даља историјска, социолошка и друга истраживања. Иницирано је на могућност да се овим збивањима приђе и са других аспеката, мада је на став Црне Горе

према њовим догађајима што је аутор себи и поставио за задатак, бачено доста новог свјетла, јасније нам је праскозорје првог балканског рата.

У *петом поглављу* своје књиге др Пејовић исцрпније расправља о заграничној политици Црне Горе. Иако је књига у цијелини посвећена томе проблему, овдје је посебан акценат стављан на односе Црна Гора—заграничари, организацију обавјештајне службе и пропагандног рада на подручју порње Полимиља—Затарје, рад на отварању школа и другим видовима просвјетљивања и националног буђења становништва ових региона. Овдје је исцрпније расправљано о проблемима о којима је излагано и у претходним поглављима — дата је доста рељефна слика друштвено-политичких и културно-просвјетних прилика на подручју

турског дијела Васојевића и бјелополско-пљеваљског краја.

Пејовићева књига представља брижљиво написану студију о заграничној политици Црне Горе на правцима њених реалних интересних сфера последице Берлинског конгреса од 1878. године. Појавом ове књиге та оновремена стремљења Црне Горе добила су ново свјетло, указано је илде треба тражити податке за евентуална даља свестранија истраживања. Сем тога, ова књига освјетљава историјска збивања у Затарју, у порњем и дрјеловима средњег Полимиља у времену од Берлинског конгреса до првог балканског рата, односно ослобођења ових крајева. Једном ријечју, Пејовићева књига представља значајан допринос историјској науци.

Жарко Шћепановић

HISTORICO—OECONOMICA JUGOSLAVIAE

Vol. I — Школска књига, Загреб 1974.

ACTA historico-oeconomica Jugoslaviae (је новопокретнути часопис за економску историју Југославије. Први број (Vol. I) изашао је у 1974. години. Иницијатива за покретање потекла је од Комисије за економску историју Савеза друштва историчара Југославије, а њен предлог је прихваћен у Савезу историјских друштава, па су та подржала и република, односно покрајинска друштва историчара. Зато је часопис почео да излази као орган Комисије за економску историју Југославије. То је прво гласило за економску историју народа и народности Југославије.

Ваља одмах истаћи да је и иницијатива и напор да се ово гласило покрене за похвалу, јер одавно се осјећала потреба за њим.

Економика историја је релативно млада научна дисциплина. Истина она се за посљедњих неколико година развила у појединим дрјеловима свијета, нарочито у наразвијенијим земљама, тако да

је заузела завидно мјесто међу осталим друштвено-економским наукама. Обликовање економске историје у посебну научну дисциплину, у појединим земљама, допринијеле су добрим дијелом и специјализоване публикације и историјско-економски часописи.

Послије друпог свјетског рата, са побједом социјалистичке револуције, у Југославији створени су знатно повољнији услови за развој научног рада уопште, па и у области историјских наука. Развитак југослованске историографије у посљедње три деценије достигао је врло висок ниво. У том склопу прилично је порасло и интересовање за економску историју, па је она нашаа своје мјесто и као научна дисциплина и као наставни предмет на неким високошколским установама. Ипак, за њен бржи успон било је нужно једно специјализовано гласило. И Acta су, ево ту. Она пуно обећавају. Редакција, састављена од најистакнутијих наших еко-